

AŞIQ ƏLƏSGƏR YARADICILIĞININ İDEYA-MƏZMUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

IDEA-CONTENT FEATURES OF ASHUG ALASGAR'S CREATIVITY

ИДЕЙНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТВОРЧЕСТВА АШЫГА АЛЕСКЕРА

Həsən HÜSEYİNİ
hesenhuseyni@mail.ru

*Bismillahir – Rəhmanir – Rəhim!
Ya Allah ya Rəsul ya Əli səndən mədəd!*

Summary

Ashug Alasgar's work is rich, colorful and comprehensive in terms of ideas and content. These examples of poetry are surrounded by irreplaceable moral and ethical features of our people, eye-catching artistic depictions of Azerbaijani nature, poetic hymns of our sacred religion and beliefs, as well as motives of protest against social oppression and injustice. It is noted that religious sciences and especially our folklore have played a great role in the formation of the poetic-philosophical worldview of the master. The main reason for the love of handicrafts is to feed on these sources.

Key words: Ashug Alasgar, love and beauty, divine love, Holy Quran, acquired and forbidden by Shariat

Резюме

Творчество Ашыга Алескера богато, разнообразно и всесторонне с точки зрения идеи и содержания. Эти образцы поэзии окружены как незаменимыми духовно-нравственными особенностями нашего народа, радующими глаз художественными образами азербайджанской природы, поэтическим воспеванием нашей священной религии и убеждений, так и мотивами протеста против общественного гнета, несправедливости. Отмечается, что большую роль в формировании поэтико-философского мировоззрения мастера-художника сыграли религиозные науки и особенно наш фольклор. Основной причиной того, что народный мастер любим, является то, что он питается именно из этих источников.

Ключевые слова: Ашыг Алескер, любовь и красота, платоническая любовь, Курани-Керим, дозволенный и запретный

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının görkəmli simalarından biri olan Aşiq Ələsgər Alməmməd oğlu 1821-ci ildə Göyçə mahalında

dünyaya gəlmiş, 1926-cı ildə 105 yaşında ikən doğma vətəmində vəfat etmişdir. Ustadı Aşıq Alıdan saz sənətinin dərinliklərini, aşıq poeziyasının əvəzədməz örnəklərini mənimsəyən Aşıq Ələsgər ömrü boyu el məclislərində çalib-çağırmiş, xeyirxahlığı, ağısaqqallığı, alicənablığı ilə dillər əzbəri olmuşdur. Tədqiqatçıların araşdırmalarından və xalq arasında dolaşan rəvayətlərdən görünür ki, aşığın ömür yolu keşməkeşli və çətin olmuşdur. Bütün bunlar Ələsgər poeziyasında özünün bədii əksini tapmışdır.

Bir çox görkəmli sənətkarlarımız kimi, Dədə Ələsgərin yaradıcılığı da ideya və məzmun baxımından zəngin, rəngarəng və hərtərəflidir. Bu poeziya nümunələrində həm xalqımızın əvəzədməz mənəvi-əxlaqi xüsusiyyətləri, həm Azərbaycan təbiətinin gözoxşayan bədii təsvirləri, həm müqəddəs dinimizin və əqidələrimizin, əziz İslam Peyğəmbərinin (s) və onun pak Əhli-beytinin (ə) ruhi-mənəvi fəzilətlərinin poetik tərənnümü, həm də ictimai zülmə, haqsızlığa qarşı etiraz motivləri ilə qarşılaşırıq.

Aşıq Ələsgər hər şeydən öncə, eşq və gözəllik nəğməkarıdır. Onun yaradıcılığında həm həqiqi eşqi – bəndə və Allah arasında olan saf bağlılığı, həm də məcazi eşqi – ümumbəşəri sevgi və məhəbbət duyğularını tərənnüm edən şeirlər çoxdur. Ancaq sənətkarın ilahi eşq mövzusunda qələmə aldığı kamil insanın və yetkin aşığın ülvi duyğu və düşüncələrinin bədii tərənnümünə həsr edilmiş şeirləri, söz yox ki, fəlsəfi tutumu və ideya-məzmun siqləti baxımından daha çox diqqət çəkəməkdədir. Bu baxımdan biz Dədə Ələsgərin “Olacaqdı” rədifli qoşması haqda fikir və düşüncələrimizi oxucularımızla bölüşməyə çalışacağıq:

Dedim, könül, içmə eşqin camını,

İçsən, dünya sənə dar olacaqdı.

Ya dost olma, ya zəhmətdən incimə,

Dost yolunda boran, qar olacaqdı (Aşıq Ələsgər, 1988: 52).

İlahi eşqin səmimi tərənnümçüsü olan böyük sənətkar bu misralarla Allahı və onun sevdiklərini sevməyin, onlarla həqiqi dost olmağın nə qədər çətin və məşəqqətli olduğunu bizə çatdırmağa çalışır. “Eşq camı” həm klassik ədəbiyyatımızda, həm də aşıq poeziyamızda tez-tez qarşılaşdığımız bir ifadə olub, əsas etibarlı ilə insan və Tanrı arasındakı əzəli-əbədi məhəbbət və itaət anlayışlarına bədii işarə kimi qəbul edilə bilər. Bu ifadənin məna və məzmun dairəsinə iman, təqva, yəqinlik, təvəkkül və s. bu kimi mühüm anlayışlar da daxildir. Ona görə də həyatı belə ülvi duyğu və düşüncələrlə keçən şəxslərin ömür yolu, taleyi əzəbli, keşməkeşli və dözülməz çətinliklərlə dolu

olur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, haqq aşığı olan Dədə Ələsgərin öz taleyi, həyat tarixçəsi də belə keşməkeşli və ağır olmuşdur. Bunun bədii əksini şairin başqa şeirlərində də görürük:

“Ələst”idən bəli deyən Sübhana baş endirir,
Məhəmmədə tabe olan Qurana baş endirir.
Özü birdi, adı minbir, vəhdəhuəllaşərik;
Əhli-mömin görə bilməz pünhana baş endirir.
(Aşıq Ələsgər, 1988: 106).

Və yaxud:

“Ələst”üdən bəli dedim, əcəb xoşhaldı yüküm;
Beş gözəlin aşiqiyəm, vəsfi camaldı yüküm.
Həm dərinə, həm dayazdı, həm acıdı, həm şirin,
Zəhmətdə zəhri-hələhil, ləzzətdə baldı yüküm.
(Aşıq Ələsgər, 1988: 164).

Bu bədii parçalardan da görünür ki, Aşıq Ələsgər bütün varlığı ilə Allah sevgisinə, Onun və seçdiyi Peyğəmbərlərin (ə), din böyüklərimizin itaətinə bağlıdır. Haqq aşığı Ələsgər bu yolda nə dünyanın ona dar olmağından, nə “boran, qar”dan, nə “acı və şirin”dən, nə də “zəhri-hələhil”dən (ən təsirli zəhər) çəkinmir, əksinə bu əzab-əziyyətlərə dözməyi əsl aşiqin vəzifəsi və iftixar mənbəyi bilir.

Həm klassik ədəbiyyatımız, həm də aşiq poeziyamız bu motivlərin bədii tərənnümü ilə zəngindir:

Ya Rəb, bəlayi-eşq ilə qıl aşına məni!
Bir dəm bəlayi-eşqdən etmə cüda məni!

Az eyləmə inayətini əhli-dərddən,
Yəni ki, çox bəlalərə qıl mübtəla məni! (Füzuli M., 1993: 52).

Çərxi-dun eşq əhlinin kamınca dövrən eyləməz,
Ta ki, üşşaqı cəfədən xakə yeksan eyləməz.

Görsə nadanda əgər bir dərd, eylər yüz dəva,
Arifin yüz dərdi olsa bircə dərman eyləməz.

Mərdümi-dana iləndir kineyi-çərxi-dəni,
Yoxsa bu dövrəni dönmüş qəsd-i-nadan eyləməz
(Şirvani, 1967: 133).

* * *

Dəryayi-möhnətdə qərq oldu gənim,
Ya Rəb, bu sevdanı qanan varmıola?

Saraldı gül rəngim, yoxdur həmdənim,
Aşnadan adımları anan varmiola?

Tifil ikən mən də düşdüm sevdaya,
Xəstə Qasım sığındır Mövlaya.
Bu fanidən yetişirmi üqbaya,
Ya Rəb, mən tək bəxti dönən varmiola
(Xəstə Qasım, 2010: 41).

Bu əzəli-əbədi Allah sevgisinin, ilahi eşqin Qurani-Kərimdə və hədislərimizdə də bir çox əsasları vardır. Məsələn, “Bəqərə” surəsinin 165-ci ayəsində oxuyuruq: “İnsanların içərisində Allahdan qeyrilərini (Allaha) şərik qoşub, onları Allahı sevən kimi sevənlər də vardır. Halbuki, iman gətirənlərin Allaha məhəbbəti daha qüvvətlidir...” (Qurani-Kərim, 2005).

Ustad Ayətullah Möhsün Qiraəti bu ayənin təfsiri ilə bağlı gözəl açıqlamalar verir: “Kamal və camal sevgisi məhəbbətin köküdür. Möminlər bütün kamillik və gözəllikləri Allahdan görürlər. Ona görə də ən böyük eşqləri Ona ünvanlanmışdır. Möminlərin eşq və məhəbbəti məşuqun (Allahın) ləyaqətinə əsaslanır. Bu eşq heç vaxt soyumur, sö-nükmür. Müşriklərin eşqi isə xəyala, cəhalətə, təqlidə və boş istəklərə əsaslanır. Allahdan qeyrisinə pərəstiş və məhəbbət qadağandır. Hisslər etiqadlarla bağlı olmalıdır. Bəziləri nə qədər ki, pərdələr qaldırılmayıb və qiyaməti müşahidə etmirlər, öz yol və düşüncələrinin puçluğunu anlamırlar. Belədirsə, Allahdan qeyrisinə meyl etməyin” (Ayətullah Möhsün Qiraəti, 2014: 209).

Bu mövzu ilə bağlı bir neçə hədisə də işarə edək:

Həzrət Əli (ə) buyurur: “Allahı sevirsinizsə, dünya sevgisini qəlbinizdən çıxarın”. “Qəlbinə dünya məhəbbəti tutan kəs Allah sevgisini necə iddia edə bilər?!” (“Nəhcül-Bəlağə”, 2017).

Filosof aşiq olan Dədə Ələsgər quru eşq iddiasının insana heç bir şey qazandırmayacağını çox gözəl bildiyindən qoşmanın ikinci bəndində sözü eşq ilə əməlin, əqidə ilə düzgün həyat tərzinin vəhdətinə doğru yönəldir:

Aldanma dövlətə, uyma dünyaya,
Halaldan kəsb eylə özünə maya.
Zinakar, haramxor yetişməz baya,
Dosta xain baxan kor olacaqdı (Aşiq Ələsgər, 1988).

Həyatın və dünyanın mənasını mənəvi gözəlliklərdə axtaran görkəmli sənətkar bütün insanları dünyasevərlikdən, sərvət və vəzifə aşiqi

olmaqdan, nəfsə və şəhvətə uymaqdan uzaqlaşmağa, hər bir zaman və məkan çərçivəsində halal və haram anlayışlarını, ilahi və ümumbəşəri əxlaq normalarını nəzərə almağa çağırır. Söz yox ki, Dədə Ələsgərin poetik-fəlsəfi dünyagörüşündə həlledici yer tutan bu mətləblər bu milli-dini, ruhi-mənəvi dəyərlər öz kökləri ilə müqəddəs dinimizə və mənəviyyatımıza bağlıdır: “Dünya həyatı sizi aldatmasın” (Qurani-Kərim, 2005: “Fatir”, ayə 5). “Xeyr, xeyr! Siz tez keçib gedəni (fani dünyanı) sevirsiniz. Axirəti isə tərk edirsiniz” (Qurani-Kərim, 2005: “Qiyamət”, ayə 20-21). “Ey insanlar! Yer üzündəki qidaların təmiz, halal olanlarını yeyin. Şeytanın izi ilə getməyin! Həqiqətən, o (şeytan) sizinlə açıq-açıqına düşməndir” (Qurani-Kərim, 2005: “Bəqərə”, ayə 168). “O kimsə ki, mal yığıb, onu dönə-dönə sayar (çoxaldar) və elə zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır” (Qurani-Kərim, 2005: “Humzə”, ayə 2-3). “Bir-birinizin mallarını haqqınız olmadığı halda yeməyin. Xalqın malınının bir qismini (onun sizə haram olduğunu) bilə-bilə günah yolu ilə yeməyiniz üçün onu (malınızı) hakimlərə (rüşvət) verməyin!” (Qurani-Kərim, 2005: “Bəqərə”, ayə 188). “Zinəyə də yaxın düşməyin. Çünki o, çox çirkin əməl və pis bir yoldur” (Qurani-Kərim, 2005: “İsra”, ayə 32).

Bu mühüm məsələlər hədislərimizdə də geniş yer tutur. Peyğəmbər (s) buyurur: “Haram gələndə iki pay gələr, halal isə gələndə qətrə-qətrə gələr”.

İmam Baqir (ə) buyurur: “Dünyaya həris olan insan barama qurduna bənzəyir. Öz ətrafını torla nə qədər çox bürüsə, bir o qədər burdan xilas olacağı gecikər. Axırda isə qəm-qüssədən bağı çartdıyıb ölər” (“Vəsail əl-şiə”, c. 16, s. 20).

İmam Hüseyin (ə) buyurur: “İnsanların çoxu dünya quludurlar. Din isə dillərində gəzir. Din sayəsində yaşadıkları müddətdə onu müdafiə edirlər. İmtahan zamanı gəlib çatdıqda isə dindarlar azalırlar” (Altan F., 1995 (hədis 7): 95).

İmam Məhəmməd Baqir (ə) buyurur: “Dünyanı bir saat sakini olaçağın və sonra çıxıb gedəcəyinin bir ev kimi hesab et, yaxud yuxuda görüb istifadə etdiyin və xoşhal olduğun, ayıldıqdan sonra isə əlindən çıxdığını gördüyün bir sərvət kimi hesab et” (Altan F., 1995 (hədis 31): 141).

Qeyd etməliyə ki, bu ayə və hədislər yalnız yuxarıdakı misraların deyil, bütün Ələsgər yaradıcılığının poetik-fəlsəfi özülünü təşkil edir. Ustadın şeirlərindən gətirəcəyimiz bəzi örnəklər də bunu təsdiq edir:

Bilin, bu dəhri-dünyada hərə bir növ cəlal istər,
Kimi talibdir üqbaya, kimi dünyada mal istər.

Ona dağdan verir ruzi, buna ol qər'i-dəryadan,
Bu mətləbi qanan kimsə haram gəzməz, halal istər.
Bilirsən dünyada qafil, qalır bu dünyanın malı,
Beş arşın ağ geyən kimsə utanmaz, yaşıl, al istər.
(Aşıq Ələsgər, 1988: 155).

* * *

Süleyman, İskəndər Zülqədər hanı?!
Dolandı nə qədər gəzdi hayanı?
Belə qərar qoyub kərəmin kanı:
Vacibdir dünyanı fani biləsən (Aşıq Ələsgər, 1988: 78).

Aşıq Ələsgərin bu poetik düşüncələri istər klassik, istərsə də aşıq
ədəbiyyatımızdakı bir çox bədii nümunələrlə yaxından səsleşir:

Halal ye, tərlən tək halal ov ara,
Bənzəmə leş üstə qonan quşlara (Gəncəvi N., 1981).

* * *

Namərd ilə yoldaş olma,
Uzun ağrı çəkər başın.
Halal ilə ərsəyə çat,
Daş-qalalar sökər başın. (Abdal M., 2001: 28).

* * *

Dünya duracaq yer deyil ey can, səfər eylə!
Aldanma anın altına, andan həzər eylə.

Gər aşıq isən, sidq ilə şol dilbər üçün, gəl,
Can ilə cahan ortaya qoy, tərki-sər eylə!

Dünya evinin səltənəti beş gün imiş çün,
Bünyadını yığ, ər kimi, zirü zəbər eylə (Nəsimi İ., 1973: 42).

* * *

Dəli könül, məndən sənə əmanət,
Demə, bu dünyada qalım, yaxşıdır.
Bir gün olar, qohum, qardaş yad olar,
Demə ulusum var, elim yaxşıdır.

* * *

Qoçaqdan olubsan, qoçaq olginən,
Qadadan, bələdan qaçaq olginən.
Aşıq ol, comərd ol, alçaq olginən,
Demə, varım çoxdur, pulum yaxşıdır (Xəstə Qasım, 1975: 22).

Həqiqi Allah aşığı olan və mənəvi kamilləşmə yolunu seçən Dədə Ələsgər yuxarıda bir sıra mənəvi-əxlaqi üstünlüklərə və insanı dəyərsizləşdirən fərdi-ictimai rəzalətlərə toxunduqdan sonra şeirin üçüncü bəndində dünyadan şikayət motivlərinə üz tutur:

Sərgərdən qalmışam mən bu hesaba,

Fələk qurğusuna əhsən, mərhəba!

Növrəstə gözəllər tapmasın hava,

Qönçənin həmdəmi xar olacaqdı (Aşığı Ələsgər, 1988).

Şair “fələk qurğusuna əhsən, mərhəba!” deyərək incə bir kinayə ilə zəmanənin bütün hesabları, ağıl və məntiq ölçülərini alt-üst edən qəribə işlərinə təəccübünü dilə gətirir. Azərbaycan ədəbiyyatında çox işlək “qönçə” və “xar” motivindən, qarşılaşdırmasından ustalıqla yararlanmaqla sənətkar aşiqanə və lirik bir dillə dəyərli şəxsiyyətlərin, uca amalların, gözəl əməllərin öz həqiqi qiymətini tapa bilmədiyindən, nəticə etibarilə meydanın yenə də zülmə, haqsızlığa, zorakılığa qaldığından şikayətlənir.

Bu səpkili bədii parçalara istər Aşığı Ələsgərin öz yaradıcılığında, istərsə də başqa görkəmli sənətkarlarımızın əsərlərində tez-tez rast gəlirik:

Ələsgər, elmində olma nəbələd,

Doğru söylə, sözün çıxmasın qələt,

Şahiddə iman yox, bəydə ədalət,

Qazıların düz bazarın görmədim (Aşığı Ələsgər, 1988: 44).

* * *

Müxtəsər kim, böylə dünyadan gərək etmək həzər,

Ondan ötrü kim, deyildir öz yerində xeyrü şər.

Alilər xaki-məzəllətdə, dənilər mötəbər,

Sahibi-zərdə kərəm yoxdur, kərəm əhlində zər,

İşlənən işlərdə əhkami-ləyaqət görmədim (Vaqif M.P., 2004: 77).

* * *

Dust biperəva, fələk birəhm, dövran bisükun,

Dərd çox, həmdərd yox, düşməni qəvi, tale zəbun.

Təfriqə hasil, təriqi mülki-cəmiyyət məxuf,

Ah bilmən neyləyim, yox bir müvafiq rəhnümün

(Səduqi Ə., 1996: 162).

Kinayəli bir dil, incə bir üslubla öz dövrünün bəzi mənəvi-ictimai bəlalalarını, çatışmazlıqlarını ifşa edən ustad aşığı sonrakı bənddə çağdaşlarını, haqqsevər insanları ümitsiz olmamağa, haqqın və ədalətin qələbəsinə inanmağa çağırır:

Hesabdarlar gələr, çəkər hesabı,
Günahkarlar necə gətirər tabı?!
Mizan, sirat, sual, qəbir əzabı –

Bu işlər qabaqda var olacaqdı (Aşıq Ələsgər, 1988).

Həqiqi bir Allah aşıqı və yetkin bir şəxsiyyət kimi aşıq Ələsgər eşqin, əxlaqın, mənəvi paklığın doğru-düzgün etiqaddan ayrı olmadığına inanır. Bunu bütün varlığı ilə, dərin qəlb çırpıntıları ilə dilə gətirir. Bunun üçün şair “hesab”, “mizan”, “sirat”, “sual”, “qəbir əzabı” kimi dini-əqidəvi anlayışlardan bədii ustalıqla istifadə edir. Sənətkarın məqsədi insanlarda ilahi aləm, qiyamət və axirət inancları ilə bağlı heyvani qorxu hissi yaratmaq deyil, əksinə onları sevgi, ədəb-ərkan, hörmət və mərifət kimi sarsılmaz və həmişəyaşar bəşəri duyğulara yönəltmək, Allah, cəmiyyət və öz vicdanları qarşısında sonsuz məsuliyyət duymağa hazırlamaqdır. Haqq aşıqı Ələsgərin bu ülvî niyyəti, bu narahat qəlb çırpıntıları müqəddəs kitabımızın qayəsi ilə nə qədər də üst-üstə düşür: “İnsanların haqq-hesab vaxtı (qiyamət günü) yaxınlaşır. Onlar isə hələ də qəflət içindədirlər və (qiyamətə inanmaqdan) üz döndərirlər. (Qiyamət insanlar üçün nə qədər uzaq isə, Allah dərğahında bir o qədər yaxındır. Fani dünyaya, şan-şöhrətə meyil, varlanmaq həvəsi insanların başını elə qatmışdır ki, qiyamət günü barəsində əsla fikirləşmirlər).

Bu ayələrdən doğan ədəbi-bədii duyğu və düşüncələrə həm aşığın öz yaradıcılığında, həm də başqa şairlərimizin şeirlərində rast gəlmək olur:

Xaliqindən utan, mənəqdən utanma!

Şəcərətil-mövti heç səhl sanma.

Miada qail ol, qafil dolanma,

Haqq-mizan, sirat, qəbir əzabı (Aşıq Ələsgər, 1988: 12).

Sirat-sual qabaqdadır, nə damaqdır dünyada?!

Kəlmeyi-şəhadət lazımdı ölən vaxtı dünyada.

Tut orucun, qıl namazın, şükr eylə Allaha,

Qul olma dünya malına, qalacaqdır dünyada

(Aşıq Ələsgər, 1988: 108).

* * *

Dünyada bina cahi-cəlal eyləmək olmaz,

Qəmxana olan mülkidə hal eyləmək olmaz.

Bidar olursan qəbrdə qəflət yuxusundan,

Onnan sora dünyanı xəyal eyləmək olmaz.

Seyyid, hərəmi-həşrdə Xəliq əməl istər,
Məşərdə durub cəngi-cidal eyləmək olmaz (S.Ə.Şirvani, 1967:47).

* * *

Vaxt olar Əzrayıl alar canını,
Can çıxar cəsəddən sinaya sin, sin.
Vədə başa gələr, ömür qurtarar,
Düşərsən nəfəsdən sinayə sin, sin.

O dəmdə millətin olmaz nəfəsi,
Səs gələr: “Kim mənə eylərdi bəhsi”,
Bütün kainatın mənəm yiyəsi,
Rəbbiniz bil, mənəm sinayə sin, sin (Xəstə Qasım, 2010: 54).

Ümid, inam və əzmkarlıq motivləri möhürbənddə davam edərək məntiqi sonluğa çatır:

Ələsgər, axtarma qüdrətin sirrini,
Zülmətə işıq var, acıya – şirin.
Zikr eylə dilində mərdlərin pirini,
Qorxma, dar günündə yar olacaqdır (Aşıq Ələsgər, 1988).

“Ələsgər, axtarma qüdrətin sirrini” – deyərkən aşıq hər şeyin – baş verməkdə olan bütün hadisələrin Uca Yaradanımızın hikməti daxilində meydana çıxdığına işarə edir. Bu təfəkkür öz-özlüyündə insana, xüsusən də ilahi eşq və müqəddəs əxlaq duyğuları ilə çırpınan haqq aşığının qəlbinə sonsuz bir təsəlli, təskinlik, ümid və inam bəxş edir.

“Zülmətə işıq var, acıya şirin” mısrası bu təskinlik və inamın, gələcəyə nikbin və sarsılmaz aşıq baxışının aydın təzahürüdür. Bu poetik duyğu və düşüncələr Qurani-Kərimin həyata, zamana və insan taleyinə ictimai-fəlsəfi baxışları ilə tam bir vəhdət təşkil edir: “Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr!” (“Asanlıq yalnız çətinliklə hasil olar!”); həqiqətən, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr! (buna görə də çətinliklərə səbrlə dözmək lazımdır!)”. (Qurani-Kərim, 2005: “İnşirah” ayə 5-6)

Aşıq Ələsgərin həyata, gələcəyə nikbin baxışının məntiqi sonluğu olaraq şeir Əhli-beytin (ə) məhəbbətinə və tanrı dərğahındakı uca məqamlarına sığınmaqla, pənah gətirməklə tamamlanır:

“Zikr eylə dilində mərdlərin pirini,
Qorxma, dar günündə yar olacaqdır”.

Əziz İslam Peyğəmbərinin (s) məşhur “Əlini zikr etmək ibadətdir” hədisini qızıl hərfərlə məhəbbətlə çırpınan qəlbinə həkk edən Aşıq Ələsgər söz yox ki, “mərdlərin piri” deyərkən Həzrəti-Əlini (ə)

nəzərdə tutur. Onun və pak Əhli-beytin (ə) hər zaman haqq aşıqlərinin, zülmə uğrayanların mənəvi xilaskarı olduqlarını sevə-sevə və qətiyyətlə dilə gətirir. Mayası sevgi və ümiddən yoğurulmuş bu səpkili ədəbi-bədii düşüncə və duyğulara Dədə Ələsgərlə yanaşı bir sıra el sənətkarlarımızın şeirlərində də rast gəlirik:

Ölməyincə bu sevdadan çətin dönəm, usanam;
Həqiqətdən dərs almışam, təriqətdən söz qanam;
Şahi-Mərdan sayəsində elm içində ümmanam;
Dəryaların qaydasıdır, ümmana baş endirir
(Aşıq Ələsgər, 1993: 94).

Günahkar, kəmtər qulunam, qəbul eylə duamı!
Zahir sənsən, batin sənsən, dü cahanın imamı
Yet dada şahı-Qəşəmşəm, darda qoyma islamı!
Təbdil olub fani dünya, gəc dolanır nizamı,
Mərd igidi xilas eylə, böhtandan, şərdən Ağa!
(Aşıq Ələsgər, 1993: 104).

* * *

Mənim pirim kövsər üstə saqidir,
Möminlərin yeri cənnət bağdır.
Qurbaninin bu gün müşkül çağıdır,
Cəmi müşkülləri bitirən Əli (Qurbani, 1990: 141).

* * *

Xəstə Qasım, sən düşmanın atgınan,
Mətahını xiridara satgınan.
Şahi-Mərdan damənindən tutgınan,
Allahı sən çağır, etmə təşvişi (Xəstə Qasım, 2010: 28).

Bütün bu deyilənlərdən görünür ki, Aşıq Ələsgərin “Olacaqdı” rədifli qoşmasından bəzi fərdi və ictimai çatışmazlıqlara, əxlaqi rəza-lətlərə toxunulsa da, şeirin ümumi ruhu aşıqanə və nikbindir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu cəhət bütövlükdə Azərbaycan aşıq ədəbiyyatı üçün səciyyəvi xüsusiyyətdir; başqa sözlə desək, aşıq ədəbiyyatımıza əsas etibarilə nikbin ruh, gələcəyə inamlı və ümidvar baxış, ədalətin qələbəsinə sarsılmaz inam hakimdir. Biz bu nikbin ruh və qələbə inamını “Yaman günün ömrü az olar”, “Elənən gələn xəta-bala toy-bayramdır” kimi atalar sözlərimizdə, əksər Azərbaycan xalq nağıllarının xoşbəxt sonluqla, müsbət qəhrəmanların maddi və mənəvi qələbəsi ilə bitməsində də görürük. Deməli, istər Dədə Ələsgərin, istərsə də başqa ustad aşıqlarımızın poetik-fəlsəfi dünyagörüşünün formalaşmasında dini elmlər və bilgilərlə yanaşı milli-mədəni qaynaqlarımızda (bayatılar,

nağillər, atalar sözü, zərb-məsəllər, dastanlar və s.) geniş yer tutur. Həm Dədə Ələsgərin, həm də görkəmli el sənətkarlarımızın qələmlərindən çıxan əsərlərin mənəvi ömrünün uzun və bərəkətli olmasının, bu qədər sevilə-sevilə qarşılınmasının əsl səbəbi də elə bunda, yəni milli və dini düşüncənin vəhdətindən, qovuşmasından doğulmasındadır.

Məqaləni müasir dövr ədəbiyyatının tanınmış simalarından biri olan Mirzə Dahi Almaslının yuxarıdakı fikri nəzmlə ifadə edən bu beyti ilə bitiririk:

Eşq camın xalis al, nuş eylə “Bismillah” ilə,
Vadiyi vəhdətdə bir məclis düzəlt Allah ilə!
(Almaslı M.D., 2019).

QAYNAQLAR

1. Abdal M. (2001). Bakı: Səda
2. Almaslı M.D. (2019). İşığın aşiqiyəm. Bakı:
3. Altan F. (1995). Könlü oxşayan sözlər. Bakı:
4. Aşıq Ələsgər (1988). Seçilmiş əsərləri (Şeirilər). Bakı: Yazıçı
5. Aşıq Ələsgər (1993). “Gözüm bir alagöz xanıma düşdü”. Bakı: Yazıçı
6. Füzuli M. (1993). Leyli və Məcnun. Bakı: Yazıçı
7. Gəncəvi N. (1981). “Xəmsə”. Bakı: Gənclik
8. Xəstə Qasım (1975). 46 şeir. Bakı: Gənclik
9. Xəstə Qasım (2010). Bakı Folklor İnstitutu.
10. Qurani-Kərim (2005). Ərəb dilindən tərcümə edilənlər: Z.M.Bünyadov, V.N.Məmmədəliyev. Bakı:
11. Qurani-Kərimin Azərbaycan dilinə tərcümə və izahı (2017). Ayətullah-üzma Nasir Məkarim Şirazi. Bakı:
12. Qurbani (1990). Bakı Universiteti Nəşriyyatı
13. Möhsün Qiraəti (2014) “Nur” təfsiri (12 c.). Bakı:
14. “Nəhcül-bəlağə” (2017). Toplayanı Seyyid Rəzi. Tərcümə və şərh. II cildə. Bakı:
15. Nəsimi İ. (1973). Seçilmiş əsərləri. Bakı:
16. Səduqi Ə. (1996). Füzuli. “Türkcə divanı”. Tehran:
17. Şirvani S.Ə. (1967). Seçilmiş əsərləri. 3 cildə, I c. Bakı:
18. Vaqif M.P. (2004). Qəzəllər. Bakı: Şərq-Qərb